

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

לך לך

(חלק טו שיחה ה)

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת לך לך, זייג מרחשון, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT

Copyright © 2023

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

לך לך ה

לרשתה" און אַלס ענטפער אויף שאלת אברהם, "במה אדע כי אירשנה".

דער ראָגאַטשאווער* איז מבאר דעם טעם פון חילוק הלשונות – וואָס ביי דער דריטער הבטחה האָט דער אויבערשטער געזאָגט דעם לשון "לרשתה" (און אויך אברהם האָט געפרעגט בלשון "במה גו' כי אירשנה"), משא"כ דער לשון אין די פריערדיקע פסוקים איז "לזרעך אתן גו'", "לך אתננה" – אַז דאָס זיינען צוויי אופנים אין דעם אויבערשטנס געבן פון ארץ ישראל צו אידן: "בגדר מתנה" און "בגדר ירושה";⁷ און אַז דאָס איז בכללות דער אונטערשייד צווישן כיבוש ראשון און כיבוש שני – דער כיבוש ראשון איז בגדר מתנה (גדר נקודה, כל א"י "ומקצת לא כלום") און דער כיבוש שני⁸ "הוי גדר ירושה (וגם מקצת)".

עפ"ז איז מוסבר דער חילוק הנ"ל צווישן די ערשטע צוויי הבטחות און דער הבטחה ביים ברית בין הבתרים:

דער כיבוש פון דער כניסה שני, וועלכע איז געווען נאָך דעם מצב פון "ומפני חטאינו גלינו מארצנו", איז מרומז אין דער הבטחה ביים כריתת ברית "לזרעך נתתי", וואָס איז (כעין הכניסה שני)⁹ געקומען לאחר שאלת

א. אין פרשת לך לך געפינט מען כמה פעמים די הבטחה פון דעם אויבערשטן צו אברהם'ען, אַז ער וועט אים און זיינע קינדער געבן ארץ ישראל:

אין אַנפאַנג סדרה' שטייט: "וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת"; דערנאָך, ביים אַוועקגיין פון מצרים, ווען לוט האָט זיך פון אים אַפֿ־געשיידט, האָט אים דער אויבערשטער געזאָגט: "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם";¹⁰ "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה".¹¹ און ביי ברית בין הבתרים – "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת"¹² (און אין די ווייטערדיקע פסוקים ווערן אויס־גערעכנט אַלע "עשר אומות").

דער כללות'דיקער חילוק צווישן די הבטחות פון אויבערשטן איז: די ערשטע צוויי הבטחות ("לזרעך אתן את הארץ הזאת", "לך אתננה", בלשון עתיד) זיינען ניט געקומען בשייכות צו אברהם'ס דיבור אָדער פעולה, משא"כ די הבטחה "לזרעך נתתי" (בלשון עבר)¹³ איז געקוֹר־מען נאָך דעם ווי אברהם איז געגאַנגען לארכה ולרחבה, און דער אויבערשטער האָט דאָס געזאָגט בהמשך צום פריער־דיקן דיבור "לתת לך את הארץ הזאת

(7) טו, ז"ח.

(8) צפע"נ עה"ת שם.

(9) ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ב: אם מתנה למה ירושה כו' אלא מאחר שנתנה להן לשום מתנה חזר ונתנה להן לשום ירושה.

(10) כ"ה לשון הצפע"נ שם ("כבוש שני"). וראה לקמן בפנים.

(11) להעיר מרמב"ן שם: והוסיף לכרות לו ברית עליהן שלא יגרם החטא וכאשר צוהו על

(1) יב, ז.

(2) יג, טו.

(3) שם, יז.

(4) טו, יח.

(5) ראה ירושלמי (חלה פ"ב ה"א) הובא לקמן בפנים, "כבר נתתי". וראה ב"ר פמ"ד, כב. פרש"י שם.

(6) וראה אוה"ח עה"פ.

הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השני הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשבי-עית ובמעשרות".

מ'דארף אָבער פאַרשטיין: וואָס איז די שייכות פון ערשטן כיבוש (וואָס זיין קדושה האָט זיך אויפגעטאָן דורך „כיבוש“) צום תוכן הענין פון מתנה; און פון צווייטן כיבוש (וואָס קדושתו איז געווען ע"י חזקה) צום תוכן פון ירושה?

ב. ויל"פ¹⁸ בהקדם הביאור אין דברי הרמב"ם הנ"ל, אין וועלכע דער כסף משנה¹⁹ פרעגט צוויי שאלות: א „איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה. ב) ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא ה' שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש“.

וידוע אז ס'זיינען דאָ כמה ביאורים אין דברי הרמב"ם:

א) דער רדב"ז²⁰ זאָגט: „ונראה לדעתו לפי שלא קדושה בפה אלא בימי עזרא קדושה בפה“.

אָבער²¹ לבד זאת וואָס מען געפינט ניט אַז „בימי עזרא קדושה בפה“, איז אויך אין רמב"ם ניטאָ קיין רמז אפילו אויף דער הסברה; אדרבה, דער רמב"ם איז מבאר בפירושו, אַז דאָס וואָס קדושה

אברהם „במה אדע גו' כי אירשנה“¹², און ווי רז"ל¹³ זאָגן אַז דאָס איז געווען אַ „חטא“ בערך מעלת אברהם [און ווי מזעט אויך דערפון וואָס ביים כריתת ברית איז געווען דער אָנזאָג אויף גלות: „ידוע תדע כי גר יהי' זרעך גו“¹⁴ – גלות מצרים, און אויך מרמז געווען אויף גלות בבל און די אַנדערע גליות¹⁵].

משא"כ דער כיבוש ראשון דורך יהושע, וואָס איז געווען די ערשטע כניסה לארץ ישראל, איז מרומז אין די ערשטע צוויי הבטחות פון דעם אוי-בערשטן – ניט אַלס המשך צו שאלת אברהם, נאָר וואָס דער אויבערשטער האָט צוגעזאָגט מצד עצמו.

עד"ז איז אויך בנוגע דעם צווייטן ענין – וואָס די הבטחה „לזרעך נתתי“ איז געקומען נאָך דעם ווי אברהם איז געאָנגען לאַרחה ולרחבה – איז מפורש אין תרגום יונתן³ אַז דאָס מיינט „עבד בה חזקתא“¹⁶, און דאָס איז דאָך אויך דער אויפטו פון קדושה שני' ע"י עזרא, ווי דער רמב"ם¹⁷ איז מבאר, אַז קדושה ראשונה „אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל

המילה אמר לו לאחוזת עולם לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישובו וינחלוהו כו'.

12) ראה פרש"י טו, ו.

13) נדרים לב, א. וראה פד"א רפמ"ח.

אברבנאל כאן. ועוד.

14) טו, יג.

15) ב"ר פמ"ט, טו. יז. וש"נ. וראה פרש"י שם

יב, יד.

16) וראה גם אוה"ח הנ"ל. ב"ב ק, א. אוה"ח יג,

יז. פרשת דרכים דרוש ט. ולהעיר מש"ע אדה"ז

חלק חו"מ הל' הפקר קו"א סק"א בתחלתו „לא

נקנית להם אלא בחזקה המועלת כו' וה"נ אמרי

בב"ב דף ק", ע"ש. וראה צפע"נ הל' תרומות ג,

ד. ועוד. לקמן ע' 207 הערה 53.

17) ספ"ו מהל' בית הבחירה. הל' תרומות

פ"א ה"ה.

18) בהבא לקמן ראה אנציקלופדיא תלמודית

ע' א"י (ע' ריז ואילך). וש"נ.

19) הל' בית הבחירה שם.

20) הל' תרומות שם.

21) כמו שהקשו במפרשים – ראה שו"ת חיים

שאל (להחיד"א) ח"ב סל"ט ד"ה וחזה.

זייערע שטעט צו די אידן²⁶ – ואעפ"כ איז דער רמב"ם ניט מחלק בין מקום למקום און זאָגט בנוגע גאַנץ א"י „וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית“²⁷.

ג. דער תוי"ט איז דאָרטן ממשיך: „ואין להשיב מנתינת השי"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהשי"ת נתן לישראל הארץ, כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם, וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מידינו לא מצינו בה נבואה בפירוש, ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו ואין קרקע נגזלת.“

אַבער לכאורה בלייבט נאָך אַלץ שווער צו פאַרשטיין: ממה נפשך, אויב מען נעמט אָן אַז כבוש מלחמה איז אַ קנין המפקיע, ס'איז אַ „קנין גמור“²⁸

ודוד קנה אותו מארזונה בכסף מלא (ש"ב בסופו. דה"א כא, כב ואילך); ובמנ"ח מצוה רפד (אות ו'), דמכיון שמקום הזה נקנה רק בחזקה נתקדש גם לענין תרומת חובה באופן שלא נתבטלה קדושתו בגלות ז"נ (כמו שבטלה קדושת כל הארץ). וראה לקמן שה"ג הא' להערה 45.

26) ואף שזה ה"י מחמת פחד מות, וא"כ צ"ל לכאורה שג"ז נכלל בגדר כיבוש כיון שהיו אנוסים, הרי מצינו (מרדכי גיטין פ"ה. וראה תרומת הדשן ס"ג. מל"מ הל' מכירה רפ"י ד"ה כתב הטור) שבאנסוהו ליתן מתנה אם ה"י האונס באיום מיתה גמר והקנה.

27) ואין לומר שקדושת הארץ אחת היא ואא"פ שישאר רק על חלק הארץ, כדמוכח מלשון הרמב"ם (הל' ביהב"ח והל' תרומות שם) שבקדושה שני' קדשו רק „כל מקום שהחזיקו“ ולכאורה דוחק לומר שבכבוש (ראשון) שאני שחל רק על כל הארץ, כדמוכח מהל' תרומות שם ה"ב (את"ל דרך כל מקום שנכבש בפועל – נתקדש). וראה מנ"ח שם. אבל ראה ירושלמי שביעית רפ"ו. לעיל בפנים מצפ"ג. לקמן בפנים ס"ו.

28) שו"ע אדה"ז או"ח שם.

שני' לא בטלה איז (ניט ווייל קדושה בפה, נאָר) ווייל „לא קדושה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה“, משא"כ קדושה ראשונה וואָס איז געווען ע"י כיבוש.

ב) דער תוי"ט²² פאַרענטפערט די קשיא פון כס"מ: „דסבירא ל'י דכיבוש נכרים אתא ומבטל כיבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן.“

אַבער לכאורה זיינען נאָך ניט פאַר-ענטפערט ביידע קשיות פון כס"מ:

בנוגע דער ערשטער שאלה – אויב אַז כיבוש נכרים (במלחמה²³) איז אַ קנין²⁴ וואָס איז מבטל די פריערדיקע בעלות פון ישראל, איז וואָס וועט דאָ צוגעבן אַז די פריערדיקע בעלות איז געקומען (ניט דורך כיבוש, נאָר) דורך „חזקה מדעת הנותן“? וויבאַלד עס איז געווען דער קנין פון כיבוש מלחמה מצד די נכרים, בלייבט דאָך די שאלה (בלשון הכס"מ) „למה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה החזקה“^{24*}?

עד"ז בלייבט שווער די צווייטע שאלה: אויך באַ כיבוש יהושע איז גע-ווען חזקה „מדעת הנותן“ – מען געפינט אַז די גבעונים²⁵ האָבן איבערגעגעבן

22) עדיות פ"ח מ"ו. ועד"ז במלא הרועים ע' קדושה ראשונה אות ט.

23) כולל – ג"כ ידאת מלחמה, כמו כיבוש אג"ש גבעון.

24) גיטין לח, א. ובתוס' שם. רשב"א וריטב"א שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ג. האו"ח סתרמ"ט ס"י. וראה בארוכה שו"ת דבר אברהם שם ס"א.

24*) נוסף על מה שהקשה בשו"ת דבר אברהם ח"א ס"י ס"ז.

25) ראה יהושע קאפיטל ט.

ולהעיר ג"כ מעיר היבוסי שלא נכבשה ע"י יהושע (ראה יהושע טו, סג ובמפרשים שם. שופטים א, כא ובמפרשים. ש"ב ה, ו ובמפרשים).

מבאר דברי הרמב"ם): הגם אַז אויך ביי כיבוש יהושע איז געווען חזקה, האָבן אָבער די אידן בפועל ניט קונה געווען בחזקה, היות אַז זייער כוונה איז געווען צו קונה זיין דוקא מיט כיבוש – און דערפאַר האָט זייער חזקה ניט אויפגע- טאָן, ובמכש"כ פונם דין³³, „העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו לא קנה“.

אָבער נוסף אויף דעם צ"ע, צי די עצם סברא האָט אַן אָרט בענייננו [וויבאַלד אַז בנדו"ד איז דאָ כוונה לקנות (נאָר ער וויל קונה זיין מיט אַ צווייטן קנין)³⁴, איז ער קונה אפילו אַן כוונה³⁵ (ובפרט אַז ס'איז אַ קנין דאורייתא³⁶); איז שווער אַזוי צו לערנען, כנ"ל: ביי די ערי הגבעונים איז דאָך איבערהויפט ניט געווען קיין קנין פון כיבוש מלחמה, ווייל די גבעונים האָבן זיי אוועקגעגעבן מרצונם, היינט פאַרוואָס איז אויך ביי די שטעט ניט חל געווען דער קנין החזקה פון אידן?

ה. וי"ל הביאור בזה:

מיט נתינת הארץ לישראל האָבן זיך אויפגעטאָן צוויי ענינים: א) דער קנין ממון, ד.ה. די בעלות אויף א"י, דאָס וואָס זי באַלאַנגט צו אידן. ב) דער ענין פון קדושת הארץ.

ע"פ דין, איז מאי נפק"מ צי מיר געפינען אַ נבואה אויף זייער כיבוש אָדער ניט, וויבאַלד עס איז געווען מעשה הקנין²⁹?

און אויב די כוונה דערביי איז³⁰ אַז אַ נכרי איז ניט קונה בכיבוש מלחמה, און היות אַז אויף דעם כיבוש נכרים (נאָך דעם כיבוש שני) איז ניט געווען קיין נבואה, איז „שלא כדין נטלוה" און ס'איז דאָך ניט שייך דער גאַנצער ענין פון כיבוש מלחמה; משא"כ נבוכדנצר וכורש וואָס „ע"פ ה' כבשו" איז „הוראת שעה היתה ולהם נקנה בכבוש"³¹ – איז דאָס אָבער ניט בהתאם מיטן ביאור הרמב"ם:

דער רמב"ם איז מבאר דעם טעם החילוק דערמיט וואָס די קדושה ראשונה איז געווען דורך כיבוש און קדושה שניה דורך חזקה, ולפי הנ"ל איז דאָס ניט תלוי אין דעם קנין פון אידן, נאָר אינעם אופן הכיבוש פון די אומות – ביי גלות בכל האָט די קדושה געקענט בטל ווערן (אפילו ווען זי וואָלט געווען ע"י חזקה), ווייל כיבוש נ"ג איז געווען כדין, משא"כ ביים צווייטן גלות, וויבאַלד די אומות האָבן כובש געווען שלא כדין, ווערט דערפאַר די קדושה ניט בטל (ד.ה. אפילו ווען זי וואָלט געקומען נאָר ע"י כיבוש).

ד. בנוגע דער צווייטער שאלה הנ"ל וואָלט מען לכאורה געקענט ענטפערן (לויט ווי אַנדערע מפרשים³² זיינען

33) יבמות נב, ב. רמב"ם הל' זכ"י ומתנה פ"ב הי"א.

34) אבל יש לחלק, שכאן כיון שכבר קנו ע"י כבוש אין מקום לחזקה לאח"כ כיון שכבר הי' שלהם, כמ"ש במפרשים. וראה שו"ת חיים שאל שם בתחלתו מס' בירך יצחק, ומה שהקשה (בשו"ת) שם.

35) ראה שו"ת צ"צ יו"ד סר"ל. אה"ע סקנ"ט ס"א. ועד"ז בשו"ת חת"ס ורעק"א (ראה לקו"ש ח"א ע' 145 הערה 45, וש"נ).

36) ראה נמוקי" ב"מ י, א. ובהנמטן בהערה שלפנ"ז.

29) ולשיטתו צריך לומר (ועד"ז במלא הרועים שם. וראה הון עשיר לעדיות שם) שס"ל שכבוש מלחמה אינו „קנין גמור“, וביחלתו ההפקיע רק (בעלות קלושה שנעשית ע"י) כבוש, ולא בעלות גמורה שנעשית ע"י קנין גמור (כחזקה) מדעת הנותן. אבל להדיעות שהיו קנין גמור קשה כנ"ל – נוסף על הקושיא שבדב"א שם כנ"ל.

30) כמ"ש בשו"ת חת"ס יו"ד סר"ל.ג. אלא שלא הביא התו"ט.

31) שו"ת חת"ס שם.

32) שו"ת חיים שאל שם. ועד"ז בצל"ח ברכות

ד, א. ועוד.

דָּאָ אַ חילוק צווישן די כניסות לארץ: ביי דער כניסה ראשונה איז געווען דער רצון⁴¹ וציווי: „חלוצים תעברו“⁴², „ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל“⁴³, ו„נכבשה הארץ לפניכם“⁴⁴, ד.ה. אַז די כניסה זאָל זיין אין אַן אופן פון כיבוש דורך מלחמה, דערפאַר האָט (אויך) די קדושת הארץ זיך דאָן אויפגע-טאָן באופן כזה – דורך כיבוש.

ועפ"ז איז מובן וואָס דער קנין החזקה דעמאָלט האָט ניט געהאַלפן (אפילו ניט ביי ערי הגבעונים, הגם ס'איז אַ חזקה מדעת הגותן), וואָרום די קדושה האָט זיך אויפגעטאָן ע"פ ציווי ה', קען חזקה ניט פועל זיין די חלות הקדושה, היות דער ציווי ה' האָט מחייב געווען, אַז די כניסה זאָל זיין דווקא דורך כיבוש מלחמה⁴⁵,

דער ערשטער ענין, די בעלות פון אידן אויף א"י, איז געקומען דורך דעם וואָס דער אויבערשטער האָט אוועקגעגעבן א"י צו אברהם אבינו, ווי דער ירושל-מי³⁶ לערנט אָפּ פון לזרעך נתתי (בל עבר), אַז דאָס איז ניט אַ הבטחה, נאָר „כבר נתתי“. ד.ה. אַז פון דעמאָלט אָן (אפילו נאָך איידער די אידן האָבן כובש געווען א"י בפועל) געהערט א"י צו די אידן³⁷ (אויף שטענדיק)³⁸. ביז אַז דאָס איז נוגע להלכה, ווי די גמרא³⁹ זאָגט אַז די בנות צלפחד האָבן גענומען חלק אביהם (וואָס ער איז געווען אַ בכור) פי שנים, אע"פ אַז „אין הבכור נוטל (פי שנים) בראוי כבמוחזק“, ווייל „ארץ ישראל מוחזקת היא“⁴⁰.

אַבער דער צווייטער ענין, די קדושה פון א"י (ובמיוחד לחיוב המצות), האָט זיך ערשט אויפגעטאָן דורך אידן ווען זיי זיינען אַריין אין א"י^{40*}.

1. אין דעם אופן פון ביאת הארץ איז

(41) כמחז"ל (תנחומא ע"פ ביאור רש"י עה"ת בתחלתו. ועד"ז בב"ר פ"א, ב): שאם יאמרו לסטים אתם כו' ברצונו כו' נתנה לנו.

(42) דברים ג, יח. וכן בהכתובים דס"פ ממות (לב, כ ואילך).

(43) יהושע א, יד.

(44) ממות לב, כט.

(45) אין להקשות דא"כ במה נקנו ערי הגבעונים? (דהרי גם יראת מלחמה לא הייתה בזה

* (36) נסמן לעיל הערה 5.

(37) ומלשון פירוש רש"י (ר"פ בראשית) „שאם יאמרו... לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' אומות" משמע לכאורה, שגם הקנין ממון נעשה רק לאחר הכבוש (ולא לפני) – אף ש"ל שזהו רק לדעת האוה"ע – כדמשמע גם מפרש"י במק"א (נח ט, כו. לך יג, ז. טו, טז. וראה לקמן ע' 147 הערה 24). וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 4 ואילך, ע' 8 ואילך (הובא לקמן הערה 67).

(38) אלא, שאעפ"כ לא נקנית להם אלא בחזקה המועלת כדאמרינן בקדושין דכ"ו במה ירשתם בישביה וה"נ אמרו' בב"ב דף ק"ו (ש"ע אדה"ו ק"א אהל' הפקר בתחלתו). ובהמקנה קדושין שם, דהחזקה (לדעת דבי רבי ישמעאל) היינו חלוקה שביניהם לקנות כאו"א חלק, ולא לקנות מן הכנענים. וראה שו"ת דבר אברהם שם אות ו'.

(39) ב"ב קיט, א"ב. ובעז" (נג, ב). וראה פרש"י שם ד"ה ואשריהם, ירושה להם מאבותיהם ואין אדם אוטר דבר שאינו שלו".

(40) וראה בארוכה פרשת דרכים שם. ועוד.

* (40) ראה בארוכה לקמן ע' 206 ואילך.

(*) בתנחומא שלפנינו ליתא (ומאמר ר"י מסיים בהכתוב „כח מעשיו... חלות גוים“, ואולי סיוס הפירוש הוסיף דא"כ ע"פ הב"ר שבפנים ההערה).

אבל ביפה תואר לב"ד שם כתב: באגדת ר' תנחומא אית' להך אגדה בהאי לישנא (ומעתיק כהלשון שבפרש"י), ומסיים: ובה הלשון הביא' רש"י ז"ל בתחילת פ"י התורה. דמשמע שכה"ג גירסתו (וגירסת רש"י) בתנחומא. וראה רש"י לתהלים (קיא, ו): ומדרש תנחומא כתב לישראל מעשה בראשית... שלא יוכלו האומות לומר לישראל גזלנים אתם שכבשתם ארץ ז' גוים.

(*) וארץ הגרגשי שפנה והלך (ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ויק"ד פ"ז, ו). ה"י כיבוש (מפני יראת

וואָס קומט צו⁴⁸ אין קדושת הארץ⁴⁹, וואָס דאָס איז געוואָרן בשלימות תיכף באַ כּיבוש יריחו⁵⁰].

עפ"ז י"ל – נאָך אַ הסברה וואָס די חזקה (אפילו בערי הגבעונים וכיו"ב) האָט ניט פועל געווען די קדושת הארץ, היות אַז די קדושה פון גאַנץ ארץ ישראל האָט זיך שוין אויפגעטאָן תיכף בכיבוש יריחו כנ"ל⁵¹.

48) וכדמוכח גם מזה שמצינו (הובא באנציקלופדיא שם) כמה טעמים ע"ז שלא נתחייבו בתרומות ומעשרות וביכורים (ועוד) עד אחר ירושה וישיבה, ואין מפרשים כפשוטו שאז לא נגמרה קדושת הארץ.

49) וכדמוכח גם ממש הרמב"ם (הל' תרומות והל' בית הבחירה שם) שקדושה ראשונה הייתה מפני הכבוש אף שמדבר שם בהחיוב דתרומות ומעשרות ושביעית שחיובם הוא רק אחר (כבוש ו)חילוק, כי ע"י כבוש נעשה כבר קדושת א"י גם בנוגע לתרומות ומעשרות.

50) בנוגע להלה שנתחייבו תיכף בנאום אל הארץ (ספרי ורש"י שלח טו, יח) לפני כבוש יריחו, דהרי אכלו מתבואת הארץ ממחרת הפסח (יהושע ה, יא-יב) י"ל דאינו תלוי בקדושת הארץ. ראה שו"ת שאילת דוד חידושים בעניני שביעית בתחלתו (ועיי"ש שר"ל שהיו מחלוקת בכתובות (כה, סע"א) ובירושלמי חלה שם). ולהעיר ממנ"ח (שם) שר"ל שגם תרומות ומעשרות וכו' אינו בגדר קדושה אלא מפני שהוא ארצם. ואכ"מ.

51) ומש"כ הרמב"ם (הל' תרומות פ"א ה"ב) ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה כדי שלא יהי' כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבשו חלקו – היינו להיות, נקרא א"י כדי שיהנה בו כל המצות" (לשון הרמב"ם שם), שחיוב המצות נעשה בכל מקום לאחר שנכבש המקום ותלקו (דאלת"ה לא נתחייבו בכהנ"ל עד לאחר שנכבשה בסוף ימי דוד ובכו"כ מקומות מפורש דלאחרי יד דכבשו וחלקו נתחייבו). אבל ענין הקדושה נעשה תיכף בכיבוש יריחו.

ובאחרונים לירושלמי שביעית רפ"ז ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל דכיון שיהושע ובית דינו חלקו כל א"י לשבטים נק' כבר, שקנו כולה" (בסוף יד שנה). וראה צפ"נ לרמב"ם הל' תרומות שם בסופו (ג, ד). ואכ"מ.

ויתירה מזו: וויבאלד ביי דער כניסה (וקדושה) איז געזאָגט געוואָרן, ונכבשה הארץ לפניכם" – "הארץ" סתם – איז י"ל אַז גלייך ביים כיבוש יריחו, וואָס איז געווען, נגרא של א"י" (און דעריבער „נתכנסו לתוכה ז' אומות" ווייל „אם נכבשה יריחו מיד כל הארץ נכבשת")⁴⁵, איז שוין דעמאָלט נשלם געוואָרן די חלות פון קדושת הארץ – דורך ביאת ישראל אין ארץ ישראל באופן של כיבוש.

[נאָר בנוגע לכמה מצות⁴⁶ איז געווען אַ תנאי נוסף כיבוש וחילוק כו' – אַלס תנאי לחיוב פון די מצות (ע"ד מצות יובל, וואָס איז חל ווען „כל יושבי עלי" ⁴⁷); דאָס איז אָבער ניט אַן ענין

כיון שכרתו ברית וכו') – דכיון דכבשו אנשי גבעון (לעבדים) במילא נקנית ארצם וכו'*, דמה שקנה עבד (נתינים) – שקבלו ע"ע מפני יראה כו' – קנה רבו (ו„נמשך" על קנינו עניני העבדות והקדושה שלו), אף שמעצמם מסרו ונתנו עצמם לעבדות.

45*) במדב"ר פט"ו, טו. תנחומא בהעלותך יו"ד.

46) ראה אנציקלופדיא תלמודית שם ע' ריט ואילך. וש"נ.

47) ערכין לב, סע"ב.

מלחמה).

וגם עיר היבסי שלא נכשה ע"י יהושע (כנ"ל הערה 25) – י"ל שהי' כיבוש (בפועל) אח"כ ע"י דוד, כפשוטו לשון הכתוב בש"ב שם, ז ואילך (ודלא כהמנ"ח הנ"ל הערה 25), ומה שקנה דוד מארונה הי' רק כדי לשלול זכותו לגמרי (ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך). חכ"ט ע' 87. או י"ל עפ"י ש ברד"ק (ש"ב כד, כג. וכו' במנ"ח שם) שהיו שם למס עובד, וא"כ הוי „כניו שנתכבשו" (כבשוה"ג שלאח"ז. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"א). וראה פדרי"א פ"ו וברד"ל שם. לקוטי שיחות ח"ל ע' 88 ואילך. ואכ"מ. (** העה"ר מירושלמי דמאי (פ"ב ה"א. ועד"ז הוא בירושלמי שביעית פ"ו ה"א לכמה גי') (ראה מפרשים שם). מעלי מסין כתיב שנתכבשו, ובמפרשים שם. וראה אנציקלופדיא תלמודית שם (ע' רב), וש"נ.

בעלות המחזיק – אַז די זאַך איז זיינע און ניט אַז זי איז געוואָרן זיינע דורך צונעמען די בעלות פון אַ צווייטן (ע"י כבוש) – עד"י איז מובן אויך בנוגע דער קדושה וואָס האָט זיך אויפגעטאָן דורך דער חזקה, אַז די חלות הקדושה דאָ-מאָלס איז פאַרבונדן דערמיט וואָס זיי האָבן זיך אומגעקערט אין לאַנד (וואָס געהערט צו זיי אויך פאַר דעם כיבוש יהושע) און דערפאַר ווערט עס ניט בטל.

בסגנון אחר: בעליית עזרא האָט די בעלות (בענין הממון) אויך גע'פועל'ט בנוגע צו קדושת הארץ; און במילא, כשם ווי דאָס וואָס „א"י מוחזקת היא" ווערט קיינמאָל ניט בטל און אויך לאחרי החורבן איז דאָס „ארצנו" און „אדמתנו" עד"ז ווערט אויך ניט בטל די קדושה (שני') וואָס איז פאַרבונדן מיט דער חזקה.

ח. דער הסבר הנ"ל איז מתאים אויך מיט דעם ביאור החילוק צווישן קדושה ראשונה און קדושה שני' בפנימיות הענינים, אַז בזמן קדושה ראשונה זיינען אידן (בכלל) געווען אין דער מדריגה פון צדיקים און בזמן קדושה שני' – אין דער מדריגה פון בעלי תשובה.⁵⁶

פון די אונטערשיידען צווישן די צוויי מדריגות איז⁵⁷: די עבודה פון צדיקים איז (בעיקר) בדרך מלמעלמ"ט – זיי זיינען פועל אַ בירור און עלי' אין דעם „תחתון" דורך דעם וואָס זיי זיינען ממשיך קדושה (בכח תורת השם) – אלקות מלמעלה. וויבאלד אַז דער אויפטו איז מצד למעלה, איז דאָס ניט פאַרבונדן (אויף אַזויפיל) מיט דעם

משא"כ ביי כניסת עזרא, וואָס וועגן דעם האָט דער אויבערשטער געזאָגט „אפקוד אתכם גו' להשיב אתכם אל המקום הזה"⁵², איז דער רצון וציווי אין פקידה פון אויבערשטן געווען (ניט אַז מ'זאָל כובש זיין א"י, נאָר) עולה זיין און באַזעצן זיך דאָרטן⁵³ – דעריבער האָט זיך די קדושה דעמאָלט אויפגעטאָן, דורך „חזקה שהחזיקו בה".

ז. עפ"ז איז אויך פאַרענטפערט די ערשטע שאלה (פון כס"מ): וויבאלד די קדושה ע"י יהושע האָט זיך אויפגעטאָן דורך דער כניסה באופן שנצטווה – ע"י כבוש, וואָס דער גדר פון כבוש (כפשוטו) איז, וואָס מען נעמט אַ זאָך ביים צווייטן נגד רצונו⁵⁴, קומט דאָך אויס, אַז מצד הציווי איז דאָ (פריער די) בעלות פון די אומות און די קדושה איז פאַרבונדן מיט דער התגברות אויף די אומות (דורך כבוש) – און דעריבער „כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש", בעת עס ווערט בטל די התגברות על האומות⁵⁵, ווערט בטל די קדושה וואָס קומט דורך דעם.

משא"כ בביאה שני', „כיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה": כשם ווי דער גדר פון חזקה (כפשוטה) איז פולשטענדיקע

(52) ירמ' כט, יו"ד.

(53) ובלשון הכתוב (ירמ' מ, יו"ד) „ושבו עריכם אשר תפשתם".

(54) ראה גם הון עשיר לעדיות שם. אלא שמבאר להסברא שהכבוש נוגע לקנין ובעלות הארץ.

(55) ואין נפק"מ אם עכו"ם קונים בכבוש מלחמה, רק עצם העובדא „שנלקחה הארץ מידיהם", וכדמוכח עוד יותר מלשונו בהלכות תרומות שם, „שקדושה ראשונה לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשענה ולא קדשה לעת"ל", ואינו מזכיר כלל שכבושהו מישאל.

(56) ראה לקו"ש ח"ט ע' 27 ואילך. ע' 67 ואילך.

(57) ראה גם ד"ה תקעו תרס"א. ובכ"מ.

בדוגמא צו קדושה שני, וואָס איז געקומען ע"י חזקה, אַז אויך נאָך דעם „מפני חטאינו גלינו מארצנו“, קערן זיך אידן אום קיין א"י – ניט ווי צו אַ לאַנד וואָס זיי דאַרפן ערשט כּוּבש זיין (וועלכע באַלאַנגט ניט צו זיי), נאָר ווי צו אַ לאַנד וואָס געהערט צו זיי אויף אַ שטענדיקן אופן.

ט. ע"פ כהנ"ל וועט מען פאַרשטיין די שייכות פון קדושה ראשונה צו מתנה, און קדושה שני צו ירושה:

ס'איז ידוע⁶⁰ אַז ירושה אין לה הפסק, און מתנה יש לה הפסק. דער טעם הדבר⁶¹ וואָס מתנה יש לה הפסק איז: הגם אַז אי לאו דעביד לי נייחא לנפשי לא הוה יהיב לי מתנתא⁶², קומט דאָך אָבער די מתנה (ניט אַזוי מצד מעלות המקבל, נאָר) בעיקר מצד דעם נותן און דער מקבל האָט ניט קיין (תביעה) ושייכות צו דער מתנה, און דערפאַר יש לה הפסק אפילו לאחר נתינתה.

און דערפאַר איז דער ענין המתנה (פון א"י צו אידן) שייך בעיקר צו דער כניסה ראשונה (כיבוש יהושע): כשם ווי דער אופן הכניסה פון אידן איז געווען בדרך „כיבוש“ (מלמעלה למטה) – סיי כפשוטו, סיי אין עבודת האדם כנ"ל – עד"ז איז אויך דער אופן הנתינה פון ארץ ישראל צו אידן – בדרך מתנה, וואָס קומט מצד דעם נותן „מעלה“, און ניט מצד אַ תביעה ושייכות צום מקבל „מטה“.

„מטה“ און דעריבער קען זיין אין דעם אַ שינוי ו„הפסק“ –

בדוגמא צו קדושה ראשונה ע"י כיבוש⁵⁸, וואָס קומט דורך התגברות אויף דעם צד שכנגד, וועלכער בלייבט אָבער אַ מציאות און דערפאַר קען נאָכדעם בטל ווערן דער כיבוש.

און עד"ז אויך בעבודת האדם בכלל, אויב די עבודה פון אַ אידן איז אין אַן אופן וואָס האָט ניט צו טאָן מיט וועלט, ער איז ניט געפרוואוט געוואָרן מיט אַ נסיון⁵⁹ פון צד ההפכי איז ניטאָ קיין זיכערקייט אַז אויב ער וועט קומען לידי נסיון וועט ער עס קענען ביישטיין.

משא"כ אַ בע"ת, וואָס עבודתו איז בדרך מלמטלמ"ע, דער בירור וזיכור התחתון אַז ער ווערט אַ „כלי“ צו קדושה, איז דער גילוי אלקות אין דעם מטה אין אַן אופן אַז עס האָט אַ קיום, עס ווערט ניט נפסק. ועד"ז בכללות עבודתו לקונו: וויבאלד אַז נאָכדעם ווי ער האָט שוין געהאַט צוטאָן מיט וועלט (און אפילו נאָכן דורכפאַלן ר"ל אין ענינים וואָס זיינען היפך הרצון העליון) קערט ער זיך דאָך אום צום אויבערשטן ולתורתו ולמצותיו, איז דאָס אַ באַווייז אַז דער ענין פון תומ"צ האָט אים דורכגענומען און אויף אַזויפיל, אַז אויך דער דורכפאַל קען אים ניט אַוועקרייסן פון דעם אויבערשטן; ד.ה. זיין פאַרבונד מיטן אויבערשטן איז אַ שטענדיקער, האָט ניט קיין הגבלות.

58) להעיר מהחילוק בפעולת התורה והמצות, התורה היא באופן של כיבוש, ומצות באופן של בירור (ראה לקו"ש ח"ה ע' 352 ואילך. ח"ט ע' 348 ובהערה 11 שם), שבכללות זהו תוכן החילוק בין עבודת הצדיקים ועבודת התשובה (וראה לקו"ש ח"ט שם ע' 65 ואילך ובהערות שם).

59) ראה ח"פ להרמב"ם פ"ו.

60) ראה ב"ב קטט, ב. קלג, א.

61) ראה גם אה"ת בראשית יא, א. ראה ע' תשסא ואילך. לקו"ש ח"ג ע' 115 ואילך וש"נ (בהערה 19).

62) מובא בכ"מ (בהמשך וככה תרל"ז פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד). ועיין מגילה כו, ב. גיטין ג, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א.

לארץ – אז די קדושה ראשונה איז גע-
ווען באופן של מתנה, און בקדושה שני
איז צוגעקומען אויך דער ענין הירושה
וואָס אין לה הפסק.

אַבער די עצם בעלות פון אידן אויף
א"י איז שטענדיק גאַנץ ובתכלית השלי-
מות פון זינט דער אויבערשטער האָט
דאָס לאַנד אָפגעגעבן צו אברהם אבינו
בברית בין הבתרים אַלס אַ „נחלת עולם“,
וואָס אין אַ כריתת ברית איז ניט שייך
קיינ שנינו והפסק.

ובמילא איז אין דעם ניט קיין אונטער-
שייד אין וועלכן מצב אידן געפינען זיך:
אפילו ווען ס'איז אַ מצב אַז „מפני חטאינו
גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו“,
איז ארץ ישראל אויך דעמאָלט „ארצנו“
און „אדמתנו“ (אונזער לאַנד און אונזער
ערד)⁶⁵; און ווי די גמרא זאָגט, כנ"ל, אַז
„ארץ ישראל מוחזקת היא“ און „ירושה
היא לכם מאבותיכם“, פון אברהם אבינו,
כאָטש אַז בינתיים איז געווען דער חטא
העגל וחטא המרגלים וכו'.⁶⁶

65) ועד שנוגע לדין, לכמה דיעות, בנוגע
לפרובול שאפילו מי שאין לו קרקע יכול לכתוב
בשטר והקניתי לו ארבע אמות קרקע לפי ש, אין
כל אדם מישאל שאין לו ד' אמות בארץ ישראל
ואם תאמר נטלוה הגוים ואנן בגלות, קיימא לן
לרבנן דקרקע אינה נגזלת ובחזקת ישראל היא
וארץ ישראל נקראת ע"ש ישראל כו" – שו"ת
מהר"ם ב"ר ברוך ס' תקלו. וראה ס' השטרות
לר"י ברצלוני ע' 43. אוצר הגאונים קדושין ס'
קמ"קנא. וגם הדיעות שחולקין – ראה לקו"ש
ח"כ ע' 309 הערה 69, ד"ל שבעצם הדבר לא
נחלקו, כ"א בנוגע לפרובול והרשאה.

66) וזה שארז"ל (מכילתא יתרו יח, כז) דא"י
ניתנה על תנאי – ה"ז רק בנוגע לקדושת הארץ,
שהיית ישראל על אדמתם בפועל, אבל גם אז
נשארה בעלות ישראל על א"י בשלימות. וראה
צפע"נ השמטות להל' תרומות (סב, א).

משא"כ ירושה איז דאָך, אדרבה, מצד
דעם וואָס דער יורש איז קרובו של
המוריש⁶³ – האָט ער אַ תביעה ושייכות
צו דער ירושה, ביז אַז אמיתית ענין
הירושה איז אַז דער יורש איז „עצם
המוריש“ – עס הייסט גאַרניט שינוי
רשות)⁶⁴;

און דעריבער איז הנתנה מלמעלה
בדרך ירושה באַ קדושה שני, ווען (אויך)
די כניסה פון אידן איז געווען – סיי
כפשוטו און סיי בעבודת האדם כנ"ל –
בדרך „חזקה“, וואָס מיינט כנ"ל, אַז זיי
האָבן בעצם אַ שייכות צו ארץ ישראל,
זיי זיינען שטענדיק די בעלים פון לאַנד.

ויש לומר, אַז דאָס איז אויך דער רמז
אין די פסוקים וואָס בקשר צום ענין
המתנה בקדושה ראשונה שטייט דער
לשון „לזרעך אתו“, לך אתננה – בלשון
עתיד, און בשייכות צו קדושה שני –
דער לשון „לזרעך נתתי“, בלשון עבר
(כנ"ל ס"א):

קדושה ראשונה איז געווען פאַרבונדן
מיט אַ שייכות פון אידן מיטן לאַנד,
וואָס האָט זיך געדאַרפט ערשט אויפטאָן
בעתיד – כובש זיין ארץ ישראל פון אַ
צווייטנס רשות, וואָס איז ניט קדוש;

משא"כ קדושה שני איז געווען
באופן, אַז מיט זייער פעולה (חזקה) האָבן
זיי בלויז מגלה געווען זייער שייכות
מיטן לאַנד, אַז א"י איז זייערס פון פריער
(מצד דער נתינה להאבות).

י"ד. דער חילוק צווישן מתנה און
ירושה בנוגע ארץ ישראל איז, כנ"ל,
בלויז בשייכות צו קדושת הארץ וואָס
האָט זיך אויפגעטאָן בכניסת ישראל

63) ראה המשך וככה שם.

64) צפע"נ השלמה יג, א. מהד"ת יט, ט. שו"ת

צפע"נ (ווארשא) ח"ב סק"ח.

מיט דעם תוקף המתאים, ניט מצד „כחי ועוצם ידי”⁶⁸, נאָר ווייל דאָס איז „נחלת עולם”, פון דעם אויבערשטן אלקי העולם צו דעם עם עולם, איז מען מצליח אין דעם –

ביז עס ווערט מקוים דער יעוד „והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך”⁶⁹, אַ אומות העולם העלפן די אידן אויס־פירן דעם רצון ה' בכלל און אין דעם ענין הנ"ל בפרט נאָך בזמן הגלות; און דאָס איילט צו ביאת משיח צדקנו, וואָס דעמאָלט וועט געהערן צו אידן גאַנץ א"י, אויך קני קניזי וקדמוניז⁷⁰, און „אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד”⁷¹, במהרה בימינו ממש.

(משיחות כ"ף מנ"א ומוצש"ק ראה תשל"ח. שנחת בית השואבה תשכ"ד)

[ובפרט ע"פ המבואר לעיל אין דעם פסק דין הרמב"ם, אַז ענין הירושה איז אויך נמשך און נקבע געוואָרן אין קדושת הארץ באופן אַז אויך די קדושה (שני) אין לה הפסק, „קדשה לעת"ל].

וואָס דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז דאָס איז אַן ענין אין וועלכן ס'איז ניט שייך קיין דינגעניש, אַדער „מסחר” וכיו"ב. וואָרום נוסף לזה וואָס גאַנץ א"י לגבולות⁷², „מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת”, איז אַ ירושה צו אַלע אידן און צו יעדן אידן, און דערפאַר קען קיינער ח"ו ניט מוותר זיין אויף אַ חלק פון א"י, איז דער וועלן אָפּגעבן, ח"ו, אַ זאך וואָס גייט קעגן דעם רצון ה', וואָס „ברצונו נתנה לנו”⁷³ אַלס אַ נחלת עולם.

און בשעת אידן באַשטייען דערויף

67 פרש"י ר"פ בראשית. וראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 8 ואילך, דמכיון שנתנית הארץ באה מהקב"ה ש, הוא בראה", ה"ז „נתינת” עצם מהותה של הארץ, (לא הבעלות על הארץ), הארץ עצמה נעשית „ארץ ישראל”, ואין שייך שינוי בזה (גם כשגלינו מארצנו).

68 עקב ח, יז.

69 ישעי' מט, כג.

70 כנאמר לאברהם בברית בין הבתרים שם „נתתי את הארץ הזאת גו' ואת קניי גו'”.

71 צפני' ג, ט. רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

